

بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان چرام

سیدعلی هاشمیان فر^۱، مسلم مرتضی پور^{۲*}، کرم یعقوبی^۳، مهرداد کرمی^۴، گلناز قلی پور^۵

۱- استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

۳- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

۴- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

۵- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان

چکیده

بشر از دیرباز با هویت و معیارهای تفکیک از و خانواده‌اش از دیگران در ارتباط بوده است، مفهوم هویت به معنای امروزی به اوایل قرن ۱۹ بر می‌گردد. در طول تاریخ هویت‌ها گاهی صحنه رقابت و تنازع بوده‌اند و گاهی معیاری برای انسجام و حتی صلح اجتماعی شده‌اند. اما امروزه این مفهوم یکی از مسایل مهم برای برنامه‌ریزی‌های اجتماعی است. این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان چرام به روشی پیمایشی انجام شده است و از میان این افراد ۱۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین دینداری و تایید دیگران با همبستگی بسیار قوی‌ای با ضریب ۰/۸۰ وجود دارد و رابطه بین ارتباطات و دینداری با ضریب همبستگی ۰/۱۲ دارای همبستگی ضعیفی است، همچنین رابطه بین میزان دینداری با هویت اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری است و در کل ضریب تاثیر پابندی مذهبی بر هویت اجتماعی

(۰/۶۲) بوده که به معنای تاثیر مستقیم دینداری بر هویت اجتماعی است. بدین معنی که هرچقدر پابندی مذهبی بالا باشد، میزان هویت اجتماعی افراد بیشتر می شود و در همین راستا میزان ارتباطات نیز با ضریب بالاتری (۰/۶۹) تاثیر مستقیمی بر هویت اجتماعی دارد. همچنین تاثیر متغیرهای تایید دیگران، محیط، طبقه اجتماعی و اقتصادی بر هویت اجتماعی مثبت بوده است و مثبت بودن ضرایب نشان از مستقیم بودن رابطه بین متغیرهای مستقل بر وابسته است.

واژه‌های کلیدی: هویت، هویت اجتماعی، تأیید دیگران، محیط، طبقه اجتماعی و اقتصادی.

مقدمه و بیان مسأله

بشر از دیرباز با مفهوم هویت در ارتباط بوده و اساساً هویت آدم‌ها مبنای بسیاری از تفکیک‌های اجتماعی و نژدای و حتی عامل اصلی بسیاری از جنگ‌ها و برخوردهای قومی و قبیله‌ای بوده است. هویت آدم‌ها تشکیل دهنده «ما اجتماعی» و حتی تشکیل دهنده قبایل و گروه‌های اجتماعی بوده است. اصطلاح هویت^۱ به معنای امروزی آن، از دهه ۱۹۵۰ رایج شده است. گیدنز استدلال می کند که خودشناسایی به طور مشخص یک طرح مدرن است که در چارچوب آن افراد قادر می شوند، به طور بازتابی یک روایت شخصی بسازند که به آنها اجازه می دهد، خودشان را چنان که مسلط بر زندگی و آتیه خود باشند فهم کنند. در بسیاری از فرهنگ‌های پیش مدرن... سرو وضع و لباس در درجه اول هویت اجتماعی و نه هویت فردی را مشخص می ساخت. امروزه نیز به طور یقین لباس و هویت اجتماعی کاملاً با هم بی ارتباط نیستند و لباس همچنان یک تمهید دلالت گرانه که جنسیت، موقعیت طبقاتی و منزلت حرفه‌ای را نشان می دهد» (گیدنز، ۱۳۸۱: ۹۹). هویت اجتماعی یک بازی است که در آن «رو در رو بازی می شود» هویت اجتماعی، درک ما از این مطلب است که چه کسی هستیم و دیگران کیستند و از آن طرف، درک دیگران از خودشان و افراد دیگر چیست. از این رو هویت اجتماعی محصول توافق و عدم توافق است و می توان در باب آن نیز به چون و چرا پرداخت (جنکینز، ۱۳۸۱: ۸).

هویت یک ساختار روانی- اجتماعی است که بذر شکل‌گیری آن در سال‌های پیش از نوجوانی پاشیده شده است. اریکسون^۱ و دیگر روان‌شناسان معتقدند، تمایل به هویت‌یابی از نوجوانی شروع می‌شود. از مشخصه‌های اصلی هویت، انتخاب ارزش‌ها، باورها و هدف‌های زندگی است؛ شکل‌گیری هویت در نوجوانی با رشد فکر و احساس، رشد اخلاقی، رشد عواطف و عزت نفس ارتباط قوی دارد. از جمله عواملی که بر رشد هویت تأثیر می‌گذارد؛ شخصیت، خانواده، مدرسه و جامعه کوچک و بزرگ است. هویت با ویژگی‌های شخصیت ارتباط دارد، انعطاف‌پذیری، باز بودن ذهن فرد و نداشتن تعصب در برخورد با ارزش‌ها و باورها، هویت پخته را تشکیل می‌دهد (اباذری و پارشیان، ۱۳۸۱: ۹). اجتماعی بودن هویت راه مطالعه اجتماعی آنرا برای پژوهشگران این حوزه باز کرده و این مساله یکی از حوزه‌های مطالعاتی مهم جامعه‌شناسی است.

همه هویتها به نوعی هویت اجتماعی محسوب می‌شوند، زیرا هیچ هویت جدا از فضای اجتماعی معنی ندارد و شکل‌گیری هویت در فرآیندهای اجتماعی شدن ریشه دارد، اما نباید تصور کرد که هویت اجتماعی یک بار برای همیشه شکل می‌گیرد. تغییر و دگرگونی همچنان که ذات جامعه و تاریخ است، در هویت اجتماعی نیز رایج است. بنابراین، هویت امری اکتسابی است که در جریان تعاملات فرد و در درون فضای زندگی شخصی شکل می‌گیرد. هویت اجتماعی شناخت و دانش شخص از جایگاهش در جامعه است، شناختی که وی از تعلق به مقولات اجتماعی یا گروه‌های اجتماعی دارد (هاگ و آبرامز^۲، ۱۹۸۸ نقل از آقا بخشی، ۱۳۷۹: ۳۴). بنابراین چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان مبتنی بر عوامل مختلفی است که هر یک به نوعی می‌توانند تأثیرات متفاوتی را در شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان در برداشته باشند. مساله اصلی برای نوجوانان و جوانان وجود هویت‌های متعدد در عصر ارتباطات و گسترش هویت‌های مجازی و واقعی است که به نحوی افراد در میان سردرگم هستند.

1 Erikson

2 Hogg & Abrams

این پژوهش به دلیل اهمیت بحث هویت اجتماعی به عنوان راه حل مسایل اجتماعی در جای خود منحصر به فرد بوده و در شهرستان چرام کمتر به آن توجه شده است. توجه به لباس پوشیدن، گروه‌های مرجع، محیط، مدل مو، نوع موسیقی گوش دادن نوع ارتباطات درون خانوادگی همه در نتیجه یک بحران هویت است که از تقابل دو فرهنگ سنتی و مدرنیته پدید آمده است که شناخت دقیق این عوامل و تعیین میزان تأثیر هر کدام از آنها، برای جوانان بسیار مفید و ضروری است و هدف اصلی از اجرای این پژوهش را نیز در بر می‌گیرد.

محقق سعی دارد عوامل مختلفی از جمله عوامل اجتماعی (خانواده، مدرسه، دانشگاه، تایید دیگران، دوستان...) عوامل اقتصادی، مذهب، رسانه‌های ارتباطی مانند اینترنت و ماهواره و ... که بر هویت اجتماعی تأثیر می‌گذارند را مورد ارزیابی و پژوهش قرار دهد.

از آنجایی که دوره جوانی و نوجوانی یکی از ادوار مهم زندگی است، این دوره بهترین فرصت برای رشد و شکوفایی توانمندی‌هاست. به این مناسبت دوره نوجوانی را یکی از فرصت‌های پر اهمیت در زندگی آدمی به شمار آورده اند. یکی از مسائلی که نوجوان با آن روبه رو است شکل‌گیری هویت است؛ بدین معنا که نوجوان تشخیص دهد که کیست و چه کارهایی مهم و ارزشمند است و به تنظیم معیارهایی بپردازد تا بر اساس آنها رفتار کند و برای سؤال اساسی خود؛ یعنی هدف در زندگی پاسخی بیابد. گاهی نوجوان به علت تجارب نادرست دوران کودکی یا شرایط نامساعد محیطی دچار بحران هویت می‌شود (شاملو، ۱۳۷۲: ۷۶). بحران هویت مهمترین بحرانی است که در زندگی نوجوان اتفاق می‌افتد و چنانچه راه حلی برای آن یافت نشود، به آشفتگی هویت و پریشانی شخصیت می‌انجامد. در هنگام بحران هویت، نوجوان شدیداً دچار اضطراب و ناراحتی ذهنی است؛ به صورتی که نمی‌تواند جنبه‌های مختلف شخصیت خود را در یک خویشتن قابل قبول و هماهنگ سازمان دهد (احمدی، ۱۳۷۸: ۲۹). برای مقابله با بحران هویت نوجوانان روش‌های مختلفی پیشنهاد شده است؛ یکی از روش‌های مقابله با بحران هویت، آموزش مسؤولیت پذیری است. نوجوان با قبول مسؤولیت و ارتباط مؤثر با دیگران و جامعه به رشد توانایی‌های خویش می‌پردازد و برای زندگی آماده می‌گردد و با انجام کار به هویت توفیق دست می‌یابد. با آموزش مسؤولیت پذیری می‌توان انسانهایی اندیشمند خلاق، سرزنده و با نشاط تربیت نمود. انسانهایی

که در شناسایی و حل مشکلات موجود تلاش می‌کنند و اگر در موردی شکست بخورند، برای پیدا کردن راه حل مناسب می‌کوشند و مأیوس و دل‌سرد نمی‌شوند. ترجمه آینده‌جامعه نیازمند انسان‌هایی با مسؤولیت است. به اعتقاد ستیر^۱ (۱۳۷۵) آینده‌جامعه نیازمند انسان‌هایی با مسؤولیت است؛ آنان که توانایی شناخت مشکل و انتخاب راه حل را داشته باشند و بتوانند براساس احتیاج خود و جامعه برنامه ریزی نموده و آن را اجرا نمایند. در زمینه مواجهه با بحران هویت نوجوانان تحقیقات محدودی صورت گرفته است به همین دلیل در این مطالعه سعی شده است، عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام را مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد و مشخص شود این عوامل چه تاثیری هویت اجتماعی دارند. همچنین در این پژوهش ۱۰۰ نفر از بین جوانان و نوجوانان ۱۳-۲۵ ساله پسر و دختر شهرستان چرام را به عنوان نمونه آماری آزمون انتخاب کرده و تاثیر عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوانان را مورد بحث و بررسی قرار گرفته تا با تعیین سهم هر کدام از این عوامل موثر مهمترین عوامل تاثیرگذار را دسته‌بندی و برای مقابله با آنها راهکارهایی علمی ارائه شود تا با استفاده از آنها، سازمان‌ها و نهادهایی را که در زمینه هویت و فرهنگ سازی فعالیت می‌نمایند را ترغیب کرد تا در جهت مبارزه و مقابله با عوامل ایجاد بحران هویت در جوانان به طور جدی اقدامات موثری انجام دهند.

اهمیت و ضرورت پژوهش

امروزه نوجوانان و جوانان قشر عظیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، و در آینده، مدیریت کشور را به عهده خواهند گرفت. در جامعه کنونی، هجوم اطلاعات و ارتباطات جهانی به وسیله شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنت، باعث تغییر هویت فردی و اجتماعی جوانان می‌شود می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری به همراه داشته باشد. بنابراین ضرورت توجه به نوجوانان و جوانان برای جلوگیری از تغییر هویت اجتماعی بیشتر احساس می‌شود، تا بتوان از این طریق سلامت جامعه تضمین کرد. نوجوانان به دلیل خصوصیات خاص سنی خود بیشتر تحت تأثیر واقع می‌شوند. وجود شرایطی که بتواند نوجوان را یاری کند تا تصویر صحیحی از

خود داشته و با واقع بینی و عینیت بیشتر به خود بنگرد، یعنی بداند که کیست و به دنبال چه می باشد، از یک سو سبب اطمینان خاطر و سلامت فکر او می گردد و از سوی دیگر او را قدرت تطبیق می بخشد. جوانان و نوجوانان شهرستان چرام تا دو دهه پیش به دلیل ساختار اجتماعی و سیاسی قومی و روستایی حاکم آن هویت بکر خود را نگه داشته بود ولی در جریان اتفاقات دو دهه گذشته تاکنون و به دنبال توسعه ارتباطات و نفوذ ماهواره و اینترنت و توسعه دیگر ابزار ارتباط جمعی دستخوش تغییرات کلی و بنیادی زیادی شده به طوری که در این دو دهه تیپ ظاهری، مدل مو، نحوه لباس پوشیدن، نحوه صحبت کردن و حتی شکل ارتباط خانوادگی چنان دستخوش تغییرات بنیادی شده است به طوری که برخی از نوجوانان ارتباط چندانی با خانواده‌هایشان نداشتند، نسبت به انجام فرایض دینی توجه جدی از خودشان نشان نمی دهند و برخی به دیگر مکاتب گرایش پیدا کرده اند، به آداب و رسوم ملی خود اهمیت نمی دادند و حتی زندگی در کشورهای دیگر را ترجیح می دادند که اینها خود نشان از ضعف هویت خانوادگی، دینی و ملی آنان بود. انجام برخی از حرکات و نوع آرایشها در هر دو جنس مسئله هویت جنسی آنان را هم خدشه دار نموده است. عدم رضایت از خود، خانواده، کشور، دین و ... باعث سست شدن هویت اجتماعی برخی از نوجوانان شده است که نتایج این ضعف هویتی عبارتند از: بی انگیزگی نسبت به مسائل آموزشی، گستردگی ناهنجاری‌های اخلاقی، بی نظمی و بی انضباطی، نگرانی، ناامیدی و... که به طور کلی می توان گفت این عده از نوجوانان فرهنگ و هویت خود را از دست داده لذا اهمیت این موضوع، این ضرورت را ایجاد می کند که جهت حفظ و حراست از شخصیت و هویت جوانان و نوجوانان و جلوگیری از ایجاد بحران هویت در بین این قشر از جمعیت فعال منطقه، عوامل تاثیر گذار را مورد بررسی و مطالعه قرار داد و جهت مقابله با این مشکل و خود گمی نوجوانان تدبیری اندیشید و راه چاره ای پیدا کرد. بنابراین مطالعه و بررسی درباره هویت، به ویژه هویت نوجوانان چرام و تحقیق در حدود و مرز آن برای حل مسائل و مشکلات جوامع کنونی، راهگشاست. در همین راستا، در این تحقیق سعی می گردد، عوامل موثر بر شکل گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد و در پایان با ارائه راهکارهایی علمی، در جهت رفع بحران هویت نوجوانان گام برداشت.

اهداف پژوهش

بررسی و شناخت رابطه بین عوامل اقتصادی و شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوان شهرستان چرام.

بررسی و شناخت رابطه بین عوامل ارتباطی (ماهوارا، اینترنت و ...) و شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام.

بررسی و شناخت رابطه بین ارتباط با دوستان و شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام.

بررسی و شناخت رابطه بین طبقه اجتماعی خانواده و شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام.

مطالعه و بررسی رابطه بین وابستگی‌های دینی والدین و شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام.

مطالعه و بررسی رابطه بین مورد تأیید دیگران بودن و شکل‌گیری هویت اجتماعی نوجوانان شهرستان چرام.

ادبیات و دیدگاه‌های نظری پژوهش

عمده‌ترین کارهای نظری در باب هویت اجتماعی را می‌توان در آرای گیدنز جستجو کرد. بر اساس دیدگاه نظری او باید در نظر داشت هنگام تعریف هویت اجتماعی، موضوع آن از شکل‌های بروز آن تفکیک می‌شود. موضوع آن ممکن است فرد، گروه جامعه، هم‌نوع و مانند آن باشد؛ اما شکل‌های آن ممکن است به صورت احساس علاقه به خود، خانواده، گروه، جامعه، ملیت و مذهب بروز نماید. به نظر گیدنز هویت اجتماعی، روایت خاصی را که فرد برای خود برگزیده است، در برابر دیگران مجسم می‌سازد و مستلزم تصمیم‌گیری‌های روزانه است (گیدنز، ۱۳۸۱: ۱۲۱). همچنین او معتقد است که عملکردهای اجتماعی، روند بازتابی بودن آن، عقلانیت و خودآگاهی فرد و بازاندیشی آن، هویت فرد را همیشه در فرایند ساخت یابی قرار می‌دهد. خصوصاً در عصر جدید که نهادهای امروزی هم در آن دخالت دارند. به زعم وی، هر چیزی در زندگی اجتماعی، از نظام‌های جهانی گرفته تا آنچه وضعیت فکری

فرد محسوب می‌شود، در یک کردار و راه و رسم اجتماعی به وجود می‌آید. از این رو گیدنز معتقد است که هویت اجتماعی هم مانند هویت شخصی در روند ساخت یابی و با توجه به موقعیت‌ها، شرایط و احوال و اوضاع اجتماعی، اقتصادی و نیز خود آگاهی شکل می‌گیرد. آگاهی به هویت شخصی و اعتماد، اطمینان و کنش متقابل اشخاص نقش مهمی در هویت اجتماعی بر عهده دارند. البته در هویت اجتماعی و باز تولید آن قراردادهای و رسوم اجتماعی نیز مهم‌اند (گیدنز، ۱۳۸۱: ۱۲۳).

همچنین مقوله هویت در نظریه عاطفه اجتماعی دورکیم پیداست. او عاطفه اجتماعی را زمینه ساز تشکیل «ما» و همزمان با آن موجب وفاق و انسجام اجتماعی دانسته و مناسک که طی آن فعالیتی جمعی صورت می‌گیرد. با انجام این مناسک، فرد جزئی از نیروی گروه شود. احساس فرد از عضویت در گروه به او نوعی هویت می‌بخشد که در ارتباط با گروه شکل گرفته است (ریمون آرون، ۱۳۶۴: ۳۴۸).

در نظر مارکس بسیاری از مفاهیم اجتماعی از دل مفهوم طبقه بیرون می‌آیند و در مورد هویت نیز اوضاع به همین گونه است. از نظر او طبقه تعیین کننده رفتارها، احساسات، اندیشه‌ها و نگرش‌های افراد و روابط اجتماعی آنان است. طبقات، افراد را به مقوله‌های اجتماعی تقسیم می‌کنند و این تقسیم چنان اساسی است که روابط افراد، نوع زندگی و سرنوشت آنها نیز تابع آن است. طبقه نه تنها ابزاری برای تحلیل اجتماعی، بلکه مجموعه شرایط مادی زندگی است که انسانها را در بر می‌گیرد و الگوی موجودیت و هویت اجتماعی آنها را ترسیم می‌کند. با توجه به مباحث آگاهی طبقاتی می‌توان نتیجه گرفت. از نظر مارکس طبقه اجتماعی قاطع‌ترین مبنای شکل‌گیری هویت اجتماعی افراد در جامعه سرمایه‌داری است. ساختار طبقاتی، زندگی اجتماعی را به صورت منظومه‌هایی سامان می‌بخشد که از نظام تولیدی نشات گرفته‌اند. بررسی دیدگاه‌های او در باره فرهنگ طبقات به طور مستقیم ناظر بر این مفهوم است که بر اساس تحلیل‌های مارکس نقش فرعی و وابسته را دارد، بنابراین سبک زندگی تعیین شده توسط طبقات اجتماعی است که طبقات برای باز نمود هویت خود در جامعه به کار می‌گیرند (اباذری و پارشیان، ۱۳۸۱: ۶).

اما ماکس وبر در تداوم و تکامل اندیشه قشربندی مارکس، دیدگاه خود را در مورد سبک زندگی تدوین می‌کند و هویت اجتماعی افراد در نظر او برآمده از سبک زندگی افراد است. البته سبک زندگی وبر در درون اصطلاح دیگری به نام فرصت‌های زندگی^۱ نهفته است. فرصت‌های زندگی، فرصت‌های برخاسته از طبقات اجتماعی هستند که بر اساس آن مجموعه‌ای از امکانات و شرایط برای افراد درون طبقات اجتماعی فراهم می‌شود. به نظر وبر گروه‌های منزلتی گرایش دارند در تمامی عرصه‌های زندگی خطوطی را اطراف خود ترسیم کنند که به آنها در تعامل اجتماعی دوستانه، ازدواج، نوع سبک‌های والدین و دیگر عرصه‌های زندگی، تعاریف مشخص و متناسب با گروهی که در آن قرار دارند، می‌دهد (گوشبر، ۱۳۸۴: ۸۶). این تعاریف مشخص گروهی از افراد در زندگی شکلی از هویت تشکیل یافته آنهاست و بر مبنای این هویت رفتار و زندگی دارند. در نظریه بورديو و هویت اجتماعی با مقوله مصرف ارتباط دارد. بورديو بيش جديد خود را بر مبنای ترکیب و بازنگری نظریات مارکس و وبر صورت بندی می‌کند. بورديو مفهوم طبقه مارکس را البته با تعریف کاملاً متفاوت مبنای کار خود قرار می‌دهد که در آن به تبعیت از وبر، عوامل فرهنگی به موازات عوامل اقتصادی دست اندرکارند و هیچ یک اولییتی بر دیگری ندارند. برای بورديو بر خلاف مارکس مصرف در مرکز توجه است و در رهیافت نظری خود و در تحلیل سبک‌های زندگی نشان می‌دهد تمایزهای اجتماعی و ساختاری چگونه از رهگذر صورت‌های فرهنگی قابل بیان است (بورديو، ۱۹۸۴: ۶۶ نقل از ابادری و چاوشیان، ۱۳۸۱: ۹). از نظر بورديو سبک‌های زندگی می‌توانند به بهترین وجه خود را در مجموعه متنوعی از فعالیت‌های از جمله اعمالی که به اوقات فراغت مربوط می‌شود، مانند ورزش، مطالعه، موسیقی، سینما و سایر امور ذوقی نشان دهند. کار عمده بورديو این است که نشان دهد اگر چه فعالیت و سبک زندگی می‌تواند بیانگر هویت اجتماعی باشند و در شکل دادن به این هویت نقش داشته باشند، اما در تحلیل نهایی این جایگاه‌های طبقاتی و تجربه‌های زندگی خانوادگی و اجتماعی است که می‌تواند تفاوت‌ها را در تبیین هویت اجتماعی بیان کند (لس هیوود و همکاران، ۱۳۸۴: ۳۱۹ نقل از ابادری و چاوشیان، ۱۳۸۱: ۱۰-۱۱). همچنین به نظر گی روشه هر شخص بوسیله و از طریق محیط‌های مختلفی که بدان تعلق دارد یا بدان رجوع

می‌نامید، هویت خود را توسعه می‌بخشد. یعنی او می‌تواند تعریفی از آنچه به عنوان شخص - فردی یا اجتماعی است برای خود و دیگران ارایه نماید. زیرا آنچه که شخصیت اجتماعی نامیده می‌شود، در واقع همین هویت است که برای شخص جایی در جامعه تامین می‌کند و نوعی وحدت و انسجام به هستی و عمل او می‌بخشد (روشه گی نقل از زنجانی زاده، هما، ۱۳۷۵: ۱۸۲). به نظر بر کر و لاکمن هویت یکی از اجزای اصیل واقعیت ذهنی است و مانند هر گونه واقعیت ذهنی در رابطه دیالکتیکی با جامعه قرار دارد. هویت در اثر فرایندهای اجتماعی تشکیل می‌شود، پس از متبلور شدن، باقی می‌ماند، تغییر می‌کند یا حتی در نتیجه روابط اجتماعی از نو شکل می‌گیرد. فرایندهای اجتماعی که هم در تشکیل هویت و هم در حفظ هویت دخیلند بر حسب ساختار اجتماعی تغییر می‌یابند، بعلاوه انسان به هویتی علاقمند است که توسط دیگران تایید می‌شود (برگر، ۱۳۷۵: ۲۴۰-۲۳۶).

بر طبق نظریه هویت بورک، فرایند هویت یک نظام کنترلی است. هویت مجموعه ای از معانی است که برای خود در یک نقش اجتماعی یا وضعیت معین به معنای آن چه که یک شخص است، به کار می‌رود. این معانی به عنوان معیار یا مرجعی برای اینکه یک فرد خود را بشناسد و مورد ارزیابی قرار دهد به کار می‌رود. وقتی یک هویت برانگیخته و فعال شده باشد، یک حلقه باز خورد شکل گرفته و تثبیت می‌شود. این حلقه چهار جزء دارد که عبارتند از ۱- معیار هویت یا موضع مرجع^۱ (مجموعه معانی خود): مجموعه معانی «خود»، ویژگی‌های هویت را تعریف می‌کند. یعنی آن چه که به وسیله آن یک فرد پی می‌برد که او کیست ۲- ورودی^۲ از محیط یا وضعیت اجتماعی (شامل ارزیابی‌های بازتابی فرد، مانند درک معنای مرتبط با خود) ورودی‌ها همان معانی است که شخص از خودش در منظر دیگران تصور می‌کند. ۳- فرایندی که ورودی را با معیار مقایسه می‌کند (مقایسه گر)^۳ ۴- خروجی^۴ (رفتارهای معنادار) که نتیجه مقایسه است در فرایند هویت، معیار یا موضوع نه بر اساس درجات بلکه بر اساس معانی که اشخاص در یک نقش برای خود دارند، طیف بندی می‌شود.

1 -Identity standard or reference setting

2 - Input

3 - Comparator

4 - Out put

به عنوان مثال، هویت جنسی شخص ممکن است از درجات معین صفت مردانگی باشد یا هویت دانشجویی شخص ممکن است مجموعه‌ای همزمان از درجات مسئولیت آکادمیک، طرفدار عقلائی بودن، اجتماعی بودن، اظهار مثبت شخص باشد. موضع‌ها و معیارهای فرایند هویت، معنی هویت فرد را تثبیت می‌کند (بورک، ۱۹۹۱: ۸۳۸-۸۳۷). همچنین لاور معتقد است هویت باید به عنوان سازه‌هایی که در روابط بین شخصی ساخته می‌شود درک شود نه به عنوان احساس تعلق کردن در چارچوب فردیت شخصی. هویت سازه‌ای اجتماعی است؛ به طور اجتماعی تثبیت می‌شود و از زندگی اجتماعی روزمره مردم بیرون می‌آید. بنابراین، بالاترین و فراگیرترین سطح هویت جمعی، همان هویت جامعه‌ای است که در میان هویت‌های جمعی متفاوت، به لحاظ وحدت و انسجام ملی دارای بیشترین اهمیت است. یکی از ویژگی‌های اساسی هویت جامعه‌ای این است که همانند دیگر سطوح هویت‌ایستایی ندارد و پیوسته در حال تغییر و پویایی است (وود وارد، ۲۰۰۴).

پیشینه پژوهش

در زمینه هویت اجتماعی در داخل و خارج ایران پژوهش‌های متعددی صورت گرفته که بخش از آنها به عنوان نمونه مورد بررسی واقع شده‌اند. سروش (۱۳۸۰) در پژوهشی میزان مذهبی بودن والدین و دوستان، میزان دنیا‌گرایی و جنسیت را مهمترین متغیرهای مؤثر بر هویت اجتماعی دانسته و میزان دنیا‌گرایی را بدون تاثیر یافته است، همچنین در بحث میزان مذهبی بودن عامل جنسیت بر گرایش مذهبی تاثیر داشته و زنان بیشتر از مردان گرایش مذهبی داشته‌اند و اکبریور (۱۳۸۱) با پژوهشی در زمینه بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر هویت اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه در شهر شیراز به این نتیجه رسیده است که از بین عوامل مرتبط با آموزش رسمی و ابعاد مختلف هویت اجتماعی دانش‌آموزان در ناحیه مورد نظر، نوع مدرسه و معدل دارای رابطه معنادار هستند. همچنین معیدفر و شهلی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان جهانی شدن و شکل‌گیری سیاست فرهنگی محلی نشان داده است که مصرف رسانه‌ای بلوچ‌ها نوعی دسترسی به گفتمان غیرملی (محلی و جهانی) و همزاد پنداری

هویتی با آن‌هاست که از پیامدهای آن، چیزی جز بحران هویت ملی نبوده است. در پژوهش حسین زاده و همکارانش (۱۳۸۸) عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه شهید چمران اهواز بررسی شده و تأثیر و ارتباط متغیرهای پایگاه اجتماعی و اقتصادی، تحصیلات والدین آگاهی اجتماعی از حقوق و وظایف، میزان دینداری و نگرش به اشتغال با هویت اجتماعی بررسی شده است. نتایج تحقیق که با ضریب تعیین به دست آمده، گویای آن است که متغیرهای یادشده توانسته اند تقریباً ۵۶ درصد واریانس متغیر وابسته هویت اجتماعی را تبیین کنند (حسین زاده و دیگران، ۱۳۸۸). در پژوهش دیگری ملکی و عباسپور (۱۳۸۸) نگرش جوانان نسبت به هویت ملی را بررسی نموده‌اند و مولفه‌های آن، نتایج حاکی از آن است که ۱۸/۵ درصد پاسخ گویان دارای هویت ملی سطح بالا، ۱۳ درصد دارای هویت ملی متوسط و فقط ۱/۵ درصد دارای هویت ملی سطح پایین هستند. حدود ۴۷ درصد نمونه آماری دارای مصرف رسانه‌های خارجی اند؛ یعنی از اینترنت و ماهواره استفاده می‌کنند. میانگین هویت ملی این دسته به طور معناداری کمتر از جوانانی است که هرگز از اینترنت و ماهواره استفاده نمی‌کنند. رابطه هویت ملی با رضایت اجتماعی مثبت ($r=0/50$) و با پایگاه اقتصادی اجتماعی منفی ($r=0/12$) است. اگرچه هر سه متغیر مستقل مورد بررسی دارای همبستگی ساده معنادار با هویت ملی بودند، فقط دو متغیر رضایت اجتماعی و مصرف رسانه‌های خارجی برای پیش بینی هویت ملی به کار گرفته شدند که در کل، این دو متغیر ۳۰ درصد واریانس هویت ملی را تبیین می‌کردند. در پژوهش‌های خارجی نیز لیمن^۱ و چیک^۲ (۱۹۸۳) با استفاده از ماده‌های مقیاس هویت اجتماعی برای اندازه‌گیری اهمیت ظاهر جسمی نشان دادند که کم‌رویی و خودارزیابی از ظاهر زمانی که ظاهر جسمی از نظر فرد بسیار مهم در نظر گرفته شود، همبستگی منفی و معناداری با هم دارند، اما زمانی که ظاهر جسمی اهمیت چندانی برای فرد ندارد، همبستگی منفی به دست می‌آید که تا حدی معنادار است. همچنین پینر و وایمر^۲ (۱۹۸۳) معلوم کردند که هویت اجتماعی و شخصی هر دو با خودآگاهی عمومی و خصوصی همبستگی مثبت قوی دارد. در عین حال، هویت شخصی ارتباط قوی تری با

1 Liebman

2 Penner & Wymer

خودآگاهی خصوصی و هویت اجتماعی نشان داد. علاوه بر این، هویت اجتماعی ارتباط مثبتی با خود تنظیمی داشت و بارنز^۱ و همکارانش (۱۹۸۸) در پژوهشی دریافتند که افراد دارای هویت شخصی بالا، درباره خود ارزیابی نگرانی بیشتر و درباره ارزیابی اجتماعی نگرانی کمتری دارند. برعکس، افراد دارای هویت اجتماعی بالا در مقایسه با افراد دارای هویت اجتماعی پایین، نگرانی بیشتری را درباره ارزیابی اجتماعی نشان می‌دهند. همچنین لاپسلی، رایس و فیتز جرالده^۲ (۱۹۹۰) نشان دادند که دانشجویان سال اول در مقایسه با دانشجویان سال آخر هویت شخصی قوی‌تری دارند. در عین حال، دانشجویان دختر سه سال اول کمتر از پسران سال اول دچار از خود بیگانگی می‌شوند و در مقایسه با پسران نمره بالاتری در مقیاسهای هویت شخصی و اجتماعی به دست می‌آورند. بالبی (۲۰۰۱) در مطالعه هویت ملی و خارجی، برای بررسی هویت ملی افراد آمریکایی با استفاده از روش کیفی، نمونه‌ای از افراد آمریکایی را برگزید که خارج از آمریکا تحصیل کرده بودند. او نشان داد حضور در کشوری دیگر باعث شده است جنبه‌هایی از هویت ملی افراد دوباره ساخته شود. یکی از نتایج این پژوهش این است که هرچند برخی آمریکایی‌ها هویت ملی خود را به عنوان یک دارایی در آغوش می‌گیرند، برخی دیگر ارتباط میان هویت ملی و سرزمین را رد می‌کنند. آویر (۲۰۰۲) در پژوهشی تأثیر قواعد زبانی و تغییر آن‌ها در هویت اجتماعی و ملی بررسی کرده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که طبقات اجتماعی که بر اساس شاخص‌هایی از قبیل درآمد، شغل و... مشخص می‌شوند و این شاخص‌ها می‌توانند تبیین‌کننده هویت اجتماعی و ملی گردد. در نهایت هیلمن^۳ (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان «ستیز برای خود، قدرت و هویت در دختران نوجوان» با استفاده از روش میدانی و مطالعه کیفی و بر اساس مشاهده عمیق و مستقیم رفتارهای نوجوانان در فضای مدرسه به بررسی مسائل شکل‌گیری هویت در میان دختران نوجوان دبیرستانی در منطقه ای فقیرنشین در انگلستان پرداخته است. نتایج او این موضوع را مطرح می‌کند که در قبال تأثیر زیاد و همه گیر الگوهای پست مدرنی که اجتماع و رسانه‌ها

1 Barnes

2 Lapsley & Fitz Gerald

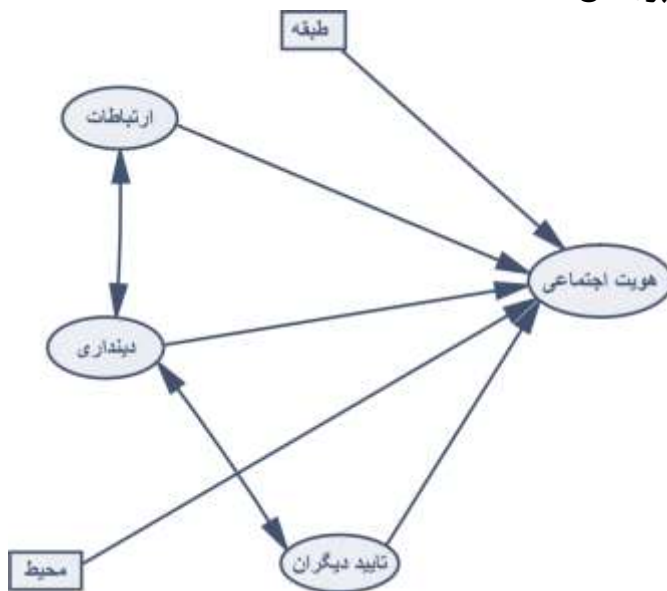
3 Hilman Elizabet

برای دختران عرضه می کنند، مدرسه و معلمان می توانند نقش مؤثری در تشویق این دختران نوجوان برای دستیابی به هویتی قوی، محکم، فعال و کار آمد داشته باشد.

فرضیه های پژوهش:

- به نظر می رسد محیط و شکل گیری هویت جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.
- به نظر می رسد بین عوامل ارتباطی (ماهوارا، اینترنت و ...) و شکل گیری هویت جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.
- به نظر می رسد بین ارتباط با دوستان و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.
- به نظر می رسد بین طبقه اجتماعی خانواده و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.
- به نظر می رسد بین وابستگی های دینی والدین و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.
- به نظر می رسد بین مورد تأیید دیگران بودن و شکل گیری هویت اجتماعی جوانان و نوجوان شهرستان چرام رابطه وجود دارد.

مدل نظری پژوهش



نمودار ۱- مدل نظری پژوهش

روش پژوهش

روش پژوهش در راستای انجام پژوهش نقشی اساسی دارد و پژوهشگر را در برای انجام بهتر آن یاری می‌کند. پژوهش حاضر از نوع کمی و به صورت پیمایشی در میان جوانان و نوجوانان ۱۳ تا ۱۸ سال شهرستان چرام انجام گرفته است. نمونه آماری این پژوهش ۱۰۰ نفر (۶۴ پسر و ۳۶ دختر) از جوانان و نوجوانان چرام که به صورت تصادفی از میان جامعه مورد پژوهش انتخاب شدند و اطلاعات آماری به کمک پرسشنامه از آنها جمع‌آوری شده است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته ای مشتمل بر ۳۹ گویه است و شامل دو بخش ویژگی‌های شخصیتی و متغیرهای اصلی پژوهش است. پس از جمع‌آوری داده‌ها به کمک نرم‌افزارهای (spss) و (Amos Geraphics) اطلاعات تجزیه و تحلیل شده است. همچنین برای تحلیل یافته‌ها از آمار استنباطی استفاده گردید و برای تعیین اختلاف آماری متغیرهای مورد مطالعه از آزمون‌های آماری واریانس یک سویه، آزمون رگرسیون

خطی و آزمون جدول ANOVA استفاده گردید. کلیه محاسبات به وسیله نرم افزار spss17 صورت می‌پذیرد

یافته‌های پژوهش

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول:

به نظر می‌رسد بین عامل محیط و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۱- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین محیط و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان

سطح معنی داری	F	R ²	r	انحراف معیار	میانگین	شاخص آماری نام متغیر
.000	13.431	.121	.347	2.61704	9.8600	برداشت از محیط
				4.81801	13.1700	شکل‌گیری هویت اجتماعی

بر اساس یافته‌های جدول فوق بین عامل محیط و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود دارد ($r = .347$ ، $\text{sig} = .000$ و $p < .05$) به عبارتی، عوامل محیطی به طور معناداری تعیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان است و ۱۲٪ از شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان به عوامل محیطی مربوط می‌گردد.

فرضیه دوم:

به نظر می‌رسد بین کارکرد رسانه‌های ارتباطی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۲- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین رسانه‌های ارتباطی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان

شخص آماري نام متغير	میانگین	انحراف معیار	r	R ²	F	سطح معنی داری
رسانه‌های ارتباطی	7.7300	3.50715	.803	.645	178.125	.000
شکل‌گیری هویت اجتماعی	13.1700	4.81801				

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۲ بین عامل رسانه‌های ارتباطی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود دارد ($r=0.803$ ، $\text{sig}=.000$ و $p</math>05) به عبارتی، عامل رسانه‌های ارتباطی به میزان قابل ملاحظه‌ای تعیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان می‌باشد و ۶۵٪ از شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان به کارکرد رسانه‌های ارتباط جمعی مربوط می‌گردد. مقدار بالای ضریب همبستگی بین دو متغیر ($r=803$) حاکی از نقش بسیار مهم رسانه‌های ارتباط جمعی بر شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان دارد. رسانه‌های داخلی چنانکه بتواند با برنامه‌های متنوع خود جوانان را جذب نماید، می‌تواند در شکل‌گیری هویت اجتماعی آنان نقش مهمی ایفا کند، اما چنانکه رسانه‌های داخلی به خوبی از عهده این وظیفه مهم برنایند (چنانکه تاکنون موفق نبوده‌اند) جوانان کشور جذب رسانه‌های خارجی خصوصاً شبکه‌های ماهواره‌ای و سایت‌های اینترنتی غربی شده و به واسطه تاثیر پذیری از فرهنگ غربی، ممکن است با آسیب‌های اجتماعی چون بحران هویت و ... گردد.$

فرضیه سوم:

به نظر می‌رسد بین عامل دوستان و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۳- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین عامل دوستان و شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان

شاخص آماری نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	r	R ²	F	سطح معنی داری
ارتباط با دوستان	12.1500	5.96179	.580	.336	49.690	.000
شکل گیری هویت اجتماعی	13.1700	4.81801				

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۳- بین ارتباط با دوستان و شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود دارد ($r=0.580$ ، $\text{sig}=.000$) و ($p<0/05$) به عبارتی، عامل دوستان به میزان قابل ملاحظه ای تعیین کننده چگونگی شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان می‌باشد و ۳۴٪ از چگونگی شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان به کارکرد عامل دوستان مربوط می‌گردد. از یافته‌های این فرضیه پژوهش نیز مشهود است که بالا بودن ضریب همبستگی بین دو متغیر ($r=0/580$) حاکی از تاثیر مهمی است که عامل دوستان بر شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان می‌گذارد. دانش آموز زمان زیادی از اوقات خود را در محیط مدرسه و یا خیابان با دوستان دوستان می‌گذارند و این ارتباط باعث می‌گردد که دیدگاه‌ها و نگرش‌های افراد به هم منتقل گردند و از رفتارهای هم تاثیرپذیری داشته باشند. چنان که جوانی با دوستانی که دچار آسیب‌های اجتماعی مانند بحران هویت و ... ارتباط داشته باشد، احتمال بالایی وجود دارد که شخص از رفتارهای دوست خود الگو برداری نماید و پس از مدتی، رفتاری همانند آنها از خود بروز دهد. البته این موارد به صورت معکوس نیز ممکن است، یعنی فردی که دچار بحران هویت می‌باشد با معاشرت و نشست و برخاست با دوستانی که دارای رفتارهای مثبت و هویت دینی و ملی قوی هستند، ممکن است به مرور زمان تحت تاثیر رفتار و نگرش‌های دوستان مثبت خود قرار گیرد و هویت اجتماعی وی با تاثیرپذیری از دوستان خود شکل گیرد.

فرضیه چهارم:

به نظر می‌رسد بین طبقه اجتماعی - اقتصادی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۴- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین طبقه اجتماعی - اقتصادی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان

شاخص آماری نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	r	R ²	F	سطح معنی داری
طبقه اجتماعی - اقتصادی	13.8200	3.63312	.351	.124	13.811	.000
شکل‌گیری هویت اجتماعی	13.1700	4.81801				

بر اساس یافته‌های جداول شماره ۴- بین طبقه اجتماعی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود دارد ($r=0.351$ ، $p<0.000$ sig) و $p<0.05$) به عبارتی، تعلق به طبقات اجتماعی - اقتصادی مختلف به می‌تواند تعیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان می‌باشد و ۱۲٪ از چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان، مربوط به تعلق فرد به طبقه اجتماعی - اقتصادی خاصی است. البته لازم به توضیح است که بر اساس دیدگاه‌های نظری پژوهش و همچنین پیشینه پژوهش، تعلق به طبقه اجتماعی - اقتصادی خاص، به میزان چشمگیری در شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان موثر است، اما چنانکه در این یافته‌های مشخص است، میزان تاثیر طبقه اجتماعی - اقتصادی از دیدگاه دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام خیلی بالا نیست، شاید به این دلیل باشد که اختلاف یا شکاف طبقاتی در شهرستان چرام آن چنان وسیع و گسترده نیست که به میزان زیادی تاثیرگذار باشد و چنانکه در پرسش مربوط به میزان درآمد خانواده‌ها مشخص گردیده، درآمد اکثر خانواده‌ها در محدوده‌ای نزدیک به هم قرار دارند و در آنجا نیز می‌تواند عدم وجود اختلاف طبقاتی در جامعه مورد پژوهش را مشاهده نمود.

فرضیه پنجم:

به نظر می‌رسد بین وابستگی‌های دینی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۵- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین وابستگی‌های دینی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان

سطح معنی داری	F	R ²	r	انحراف معیار	میانگین	شاخص آماری نام متغیر
.000	129.341	.569	.754	3.45826	10.4000	وابستگی‌های دینی
				4.81801	13.1700	شکل‌گیری هویت اجتماعی

بر اساس یافته‌های جداول شماره ۵- بین گرایش‌های دینی و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود دارد ($r=0.754$ ، $p<0.000$)، $p<0.05$ و sig) به عبارتی، گرایش‌های مذهبی به میزان چشمگیری تعیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان است و ۵۷٪ از چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان، مربوط به وابستگی‌های دینی است. مقدار بالای ضریب همبستگی دو متغیر ($r=0.754$) حاکی از تاثیر بالای گرایش‌های مذهبی در شکل‌گیری هویت اجتماعی است. جوانانی که در خانواده‌های مذهبی رشد می‌کنند و خود نیز تحت تاثیر تربیت خانواده، دارای گرایش‌های مذهبی می‌گردند و این گرایش‌های مذهبی، ارتباطات اجتماعی، رفتارها، نگرش‌ها، جوانان را متأثر از خود می‌سازد. جوانانی که دارای گرایش‌های مذهبی بالایی باشند، اساس رفتارها و دیدگاه‌های بر مبنای حلال و حرام خیر و شر پایه‌گذار می‌کنند و دوری از حرام و شر و گرایش به سوی حلال و خیر فرد را از بسیاری لغزش‌ها و انحرافات باز می‌دارد و هویت دینی را در فرد تقویت می‌گردد.

فرضیه ششم:

به نظر می‌رسد بین مورد تایید خانواده قرار گرفتن فرزندان و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری وجود دارد.

جداول شماره ۶- آزمون رگرسیون خطی تعیین رابطه بین مورد تایید قرار گرفتن فرزندان و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان

نام متغیر	شاخص آماری	میانگین	انحراف معیار	r	R ²	F	سطح معنی داری
مورد تایید قرار گرفتن	12.5300	2.70224	.259	.067	7.054	.009	
شکل‌گیری هویت اجتماعی	13.1700	4.81801					

بر اساس یافته‌های جداول شماره ۶- بین مورد تایید خانواده قرار گرفتن فرزندان و شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه معناداری وجود ندارد (sig = .009, r = 0.259) و $p > 0.05$ به عبارتی، مورد تایید خانواده قرار گرفتن فرزندان نمی‌تواند تعیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان گردد. امروزه دیگر خانواده‌ها و خصوصاً پدرها همانند دهه‌های گذشته سعی نمی‌کنند به طور مطلق فرزندان را مطیع خود سازند، بلکه این فرزندان هستند که در خانواده و بین رفتارهای والدین، به تشخیص خود رفتارهایی را برمی‌گزینند که در طول زندگی به طور مفید از آنها استفاده کنند در نتیجه دیگر ملاک آن نیست که فرزندان به جهت تایید خانواده خود را بی‌اختیار مطیع خواسته‌های والدین کنند و والدین نیز به سطحی از آگاهی رسیده‌اند که بدانند فرزندان را نمی‌شود به طور مطلق تحت امر خود قرار داد و می‌دانند که فرزندان نیز به آن سطحی از آگاهی رسیده‌اند که بتوانند نسبت به نیازهای خود تصمیم بگیرند و البته نباید از این مورد نیز غافل بود که مقطع متوسطه از بحرانی‌ترین شرایط سنی است که فرزندان ممکن است با کمی غفلت دچار مشکلات اجتماعی- روانی و ... گردند و خانواده‌ها این امر را در نظر دارند و به طور کامل از فرزندان خود غافل نمی‌شوند.

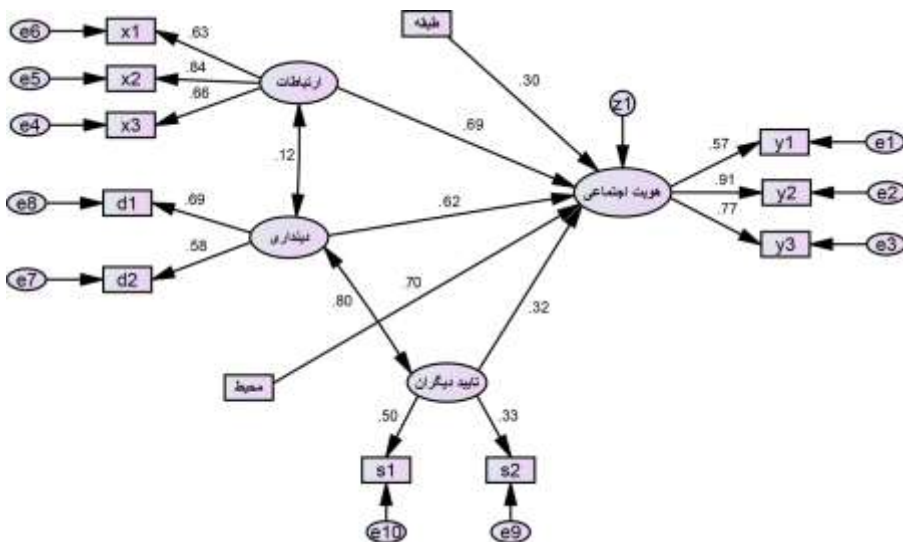
جدول شماره ۷- تعیین شدت تاثیر عوامل ششگانه به ترتیب میزان تاثیر بر شکل گیری هویت اجتماعی

شاخص های آماری			r	متغیر پیش بین	متغیر ملاک
تعداد نمونه	سطح معنی داری	sig			
۱۰۰	$P < / ۰۵$	۰/۰۰۰	۰/۸۰۳	رسانه های ارتباطی	شکل گیری هویت اجتماعی
۱۰۰	$P < / ۰۵$	۰/۰۰۰	۰/۷۵۴	وابستگی های دینی	
۱۰۰	$P < / ۰۵$	۰/۰۰۰	۰/۵۸۰	عامل دوستان	
۱۰۰	$P < / ۰۵$	۰/۰۰۰	۰/۳۵۱	طبقه اجتماعی- اقتصادی	
۱۰۰	$P < / ۰۵$	۰/۰۰۰	۰/۳۴۷	برداشت از محیط	
۱۰۰	$P > / ۰۵$	۰/۰۰۹	۰/۲۹۵	تایید دیگران	

بر اساس یافته های حاصل از فرضیه های پژوهشی بین عوامل پنجگانه (رسانه های ارتباطی، وابستگی دینی، ارتباط با دوستان، طبقه اجتماعی- اقتصادی و محیط) با شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان چرام رابطه آماری معناداری بدست آمده است، ولی بین مورد تأیید خانواده قرار گرفتن فرزندان و شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان رابطه معناداری بدست نیامده است. بر اساس شدت تاثیر عوامل ششگانه بر شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان: رسانه های ارتباطی با ضریب همبستگی ۰/۸۰۳ بیشترین تاثیر را بر شکل گیری هویت اجتماعی دانش آموزان دارد و به دنبال آن وابستگی های دینی، عامل دوستان، طبقه اجتماعی، عوامل اقتصادی و مورد تأیید خانواده قرار گرفتن به ترتیب در رده های دوم تا ششم قرار دارند.

مدل کلی پژوهش

به منظور تعیین شدت و جهت تأثیر متغیرهای مستقل بر هویت اجتماعی در شهرستان چرام از یک مدل معادله ساختاری بهره گرفته شده است. این مدل ترکیبی از مدل مسیر و مدل عاملی تاییدی است. در مدل‌های عاملی که عموماً یک مدل اندازه‌گیری بوده و جزیی از مدل ساختاری است که نحوه سنجش یک متغیر پنهان را با استفاده از دو یا تعداد بیشتری متغیر مشاهده شده تعریف می‌کند. همچنین می‌توان گفت در مدل اندازه‌گیری مشخص می‌شود که تعداد متغیرهای مشاهده شده برای یک متغیر پنهان تا چه حد تحت تأثیر متغیر پنهان مورد نظر و تا چه حد تحت تأثیر متغیر خطا هستند. همچنین در مدل‌های مسیر تلاش می‌شود تا با مجموعه‌ای از روابط یک سویه و دو سویه پدیده یا پدیده‌هایی تبیین شود. مدل‌های ساختاری را می‌توان تا حدی بر گرفته از مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش دانست. در مدل زیر روابط بین متغیرهای پژوهش به صورت مدل معادله ساختاری تدوین و آزمون شده است.



مدل شماره ۲- مدل معادله ساختاری برای تبیین هویت اجتماعی در چرام

جدول ۸- متغیرها و نمادهای ترسیمی موجود در مدل

نمادهای مدل	شاخص‌ها	متغیر
Y1	جنبه معرفتی یا شناختی	هویت اجتماعی
Y2	جنبه ارزشی	
Y3	جنبه عاطفی و احساسی	
X1	ارتباطات اینترنتی	عوامل ارتباطات
X2	استفاده از ماهواره	
X3	ارتباط با دوستان	
D1	فردی	وابستگی دینی
D2	خانوادگی	
S1	اعضای خانواده	تایید دیگران
S2	جامعه	
-	مجموعه گویه‌های مربوط به برداشت از محیط	محیط
-	مجموعه گویه‌های مربوط به پایگاه اجتماعی اقتصادی	پایگاه اجتماعی اقتصادی

در مدل فوق تعدادی متغیر مشاهده شده یا آشکار در اشکال چهار گوش و تعدادی متغیر پنهان در داخل بیضی یا دایره قرار دارند. بیشتر متغیرهای آشکار به صورت تجمیع چندین گویه حاصل شده‌اند. متغیرهای مشاهده شده شامل ۱۲ متغیر و متغیرهای پنهان شامل ۴ متغیر است که در میان آنها هویت اجتماعی متغیر وابسته و بقیه به عنوان متغیر مستقل در مدل حضور دارند. در مدل فوق با توجه به جهت پیکان‌ها از سمت متغیر پنهان به سمت متغیر مشاهده شده که معرف آن متغیر پنهان است، بیانگر این نکته روش شناختی است که نمره هر پاسخگو در متغیر مشاهده شده تحت تأثیر وضعیتی است که آن پاسخگو در در متغیر پنهان زیر بنایی مرتبط با متغیر مشاهده شده دارد. برای مثال، در این مدل متغیر پنهان ما میزان وابستگی مذهبی و دینی با دو متغیر آشکار فردی و خانوادگی تعریف شده است و همچنین هویت اجتماعی و ارتباطات هر کدام با سه شاخص اصلی که از ترکیب مجموعه‌ای گویه حاصل شده‌اند، تعریف شده‌اند.

در مدل فوق دو نوع اثر وجود دارد که یکی از اثر یک طرفه و یکی اثر دو طرفه است. اثر دو طرفه با فلش‌های دوسر مشخص شده و در مدل فوق رابطه بین ارتباط و دینداری با ضریب همبستگی ۰/۱۲ دارای همبستگی ضعیفی است، اما رابطه بین دینداری و تایید دیگران همبستگی بسیار قوی‌ای با ضریب ۰/۸۰ وجود دارد. همچنین میزان پایبندی مذهبی یا دینداری رابطه مستقیم با هویت اجتماعی دارد. ضریب تاثیر پایبندی مذهبی بر هویت اجتماعی (۰/۶۲) بوده که به معنای تاثیر مستقیم دینداری بر هویت اجتماعی است. بدین معنی که هرچقدر پایبندی مذهبی بالا باشد، میزان هویت اجتماعی افراد بیشتر می‌شود و در همین راستا میزان ارتباطات نیز با ضریب بالاتری (۰/۶۹) تاثیر مستقیمی بر هویت اجتماعی دارد. همچنین تاثیر متغیرهای تایید دیگران، محیط، طبقه اجتماعی و اقتصادی بر هویت اجتماعی مثبت بوده است و مثبت بودن ضرایب نشان از مستقیم بودن رابطه بین متغیرهای مستقل بر وابسته است.

برازش مدل

برای بررسی برازش مدل از شاخص‌های برازش استفاده می‌شود. شاخص‌های برازش مقادیری آماری را به دست می‌آورند که محقق را در تصمیم‌گیری نسبت به تشخیص یا انتخاب مدل مناسب‌تر، یاری می‌کنند. همچنین شاخص‌های برازش گویای این واقعیت است که داده‌های پژوهش از شاخص‌های و متغیرهای پژوهش حمایت می‌کنند. شاخص‌های برازش زیادی وجود دارند، اما پرکاربردترین آنها که در عین حال، پایه و اساس سایر شاخص‌ها محسوب می‌شود χ^2 است. هر چه مقدار مجذور کای به صفر نزدیک‌تر باشد، نشان دهنده برازش بهتر مدل است. از آن جا که مقدار مجذور کای تحت تاثیر حجم نمونه و تعداد روابط مدل قرار می‌گیرد و مقدار آن بزرگ می‌شود، بنابراین با اتکا بر مقدار مجذور کای نمی‌توان به نتایج مطلوب دست یافت. در نتیجه در کنار این شاخص، از شاخص‌های دیگری نیز برای برازش مدل‌ها استفاده می‌شود. شاخص دیگری که برای از میان برداشتن این محدودیت مجذور کای معرفی شده، شاخص χ^2/df است که اگر کوچک‌تر باشد، نشانگر برازندگی الگو است. براساس قاعده کلی، شاخص‌های نیکویی برازش (GFI)، نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، برازندگی تطبیقی (CFI)، نرم شده برازندگی (NFI) و نرم نشده برازندگی (NNFI)

برای مدل‌های خوب بین ۰/۹۰ تا ۰/۹۵ تفسیر می‌شوند و مقادیر بالای ۰/۸ نیز نشان دهنده برازش نسبتاً خوب مدل هستند. همچنین شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA) که لوهین^۱ (۲۰۰۴) برای برازندگی این شاخص، پیشنهاد نمود که در صورتی که کوچک تر از ۰/۰۸ باشد، نشان گر برازندگی خوب، ۰/۰۸ تا ۰/۱، نشانگر برازندگی قابل قبول و مقادیر نزدیک تر به صفر نشانگر بیشترین برازندگی هستند. در جدول ۴-۴۸ نتایج تحلیل عامل مرتبه اول برای ساختار ۱۰ عاملی نشان داده شده است و مقادیر در جدول ذیل به اختصار آمده است. در کل شاخص‌های برازش گویای برازش مطلوب و مناسبی برای مدل پژوهش هستند.

جدول ۹- شاخص‌های برازندگی مدل

مقدار	شاخص‌ها	مقدار	شاخص‌ها	مقدار	شاخص‌ها
۰/۸۴۳	NFI	۰/۹۶۵	GFI	۵۲۹/۰۶۹	CMIN
۰/۸۸۷	RFI	۰/۸۴۳	AGFI	۰/۰۸۹	RMSEA
۷۶	HOELTER	۰/۸۱۵	CFI	۱۲/۱۴۵	CMIN/DF

بحث و نتیجه گیری

شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان در هر جامعه از مسایل اساسی آن جامعه به شمار می‌رود. هویت مبتنی بر عوامل مختلفی است که هر یک به نوعی می‌توانند تأثیرات متفاوتی را در شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان در برداشته باشند. اصطلاح هویت به معنای امری آن یک مفهوم جدید است اما به معنای معیار تفکیک اجتماعی و قومی از دیرباز وجود داشته است. بسیاری از دانشمندان هویت را یک ساختار روانی- اجتماعی می‌دانند که بذر شکل-گیری آن در سال‌های پیش از نوجوانی پاشیده شده است. از نظر آنان تمایل به هویت‌یابی از نوجوانی شروع می‌شود. از مشخصه‌های اصلی هویت، انتخاب ارزش‌ها، باورها و هدف‌های زندگی است؛ شکل‌گیری هویت در نوجوانی با رشد فکر و احساس، رشد اخلاقی، رشد

عواطف و عزت نفس ارتباط قوی دارد. از جمله عواملی که بر رشد هویت تأثیر می‌گذارد خانواده، دینداری، نوع ارتباطات، عوامل اقتصادی، برداشت از محیط و تایید دیگران است که در این پژوهش در گام اول دیدگاه‌های نظری موجود در این زمینه توسط نظریه پردازان این حوزه تحلیل و بررسی شد. در دیدگاه گیدنز هویت اجتماعی، روایت خاصی را که فرد برای خود برگزیده است، که او را در برابر دیگران مجسم می‌سازد و این تجسم در برابر دیگران مبنای هویت فرد است و همچنین مقوله هویت در نزد دورکیم با مفهوم عاطفه اجتماعی پیداست. اما در نظر مارکس بسیاری از مفاهیم اجتماعی از دل مفهوم طبقه بیرون می‌آیند و هویت هم چیزی خارج از آن نیست. مارکس وبر در تداوم و تکامل اندیشه قشربندی مارکس، دیدگاه خود را در مورد سبک زندگی تدوین می‌کند و هویت در این دیدگاه تعریف می‌شود. در نهایت بر طبق نظریه هویت بورک، فرایند هویت یک نظام کنترلی است که بر شخصیت فرد کنترل دارد. همچنین در ادامه کارهای پژوهشی انجام شده در داخل و خارج بررسی شده است و در نهایت روابط آماری بین متغیرها بررسی شد که همه فرضیات تایید شدند و همچنین نتایج مدل سازی گویای وجود رابطه بین متغیرها بود.

پیشنهادها

در این قسمت پیشنهادهایی با توجه به نتایج بدست آمده در تحقیق حاضر (پیشنهاد کاربردی) و همچنین با عنایت به مطالعات و بررسی‌های محقق در طول مدت انجام تحقیق (پیشنهادهای پژوهشی) به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به اینکه در این تحقیق مشخص گردید عامل دوستان و رسانه‌های ارتباط جمعی تأثیر بسیار زیادی بر شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش آموزان دارد، پیشنهاد می‌گردد: رسانه‌های داخلی با متنوع کردن برنامه‌های تفریحی - سرگرمی خود جوانان را به خود جذب نمایند تا کمتر به دام رسانه‌های غربی بیفتند. همچنین به خانواده‌ها پیشنهاد می‌گردد خانواده‌ها، فرزندان خود را در انتخاب دوستان کمک کنند و اجازه ندهند با افراد ناباب معاشرت نمایند. همچنین با توجه به تأثیر مثبتی که گرایش‌های مذهبی در شکل‌گیری هویت جوانان دارد،

پیشنهاد می‌گردد: خانواده‌ها و مسئولان فرهنگی- تربیتی- آموزشی با اجرای برنامه‌های مذهبی، ریشه‌های اعتقادات را در جوانان محکم و تقویت نمایند.

- پیشنهاد می‌گردد که در پژوهش‌های آینده برای تعیین عوامل موثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان از پرسشنامه‌های دیگر و جدیدتری که سؤالات آنها بهتر است استفاده شود همچنین پیشنهاد می‌گردد که در کنار پرسشنامه از مصاحبه هم استفاده شود.

- پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده علاوه بر شاخص‌های بکار رفته در این پژوهش، به بررسی سنجش متغیرهای دیگری مانند نقش مدرسه، یا عامل رسانه‌ها را به صورت تفکیکی در متغیرهایی مانند (تلویزیون، شبکه‌های ماهواره ای غربی، اینترنت و ...) مورد سنجش قرار گیرد.

منابع

- ۱- آرون، ریمون. (۱۳۷۲). مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، تهران، شرکت انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ۲- اباذری یوسفعلی، چاوشیان حسن. (۱۳۸۱). از طبقه اجتماعی تا سبک زندگی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰.
- ۳- احمدی، احمد. (۱۳۷۲). روان‌شناسی نوجوانان و جوانان، چاپ چهارم، اصفهان، انتشارات مشعل.
- ۴- اشرفی، ابوالفضل. (بی تا). هویت اجتماعی و پیشگیری از انحرافات اجتماعی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۱۱ و ۱۲.
- ۵- اکبرپور، ز. (۱۳۸۱). بررسی عوامل اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر هویت اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- ۶- امیری، ابوالفضل. (۱۳۸۷). تهدید نرم (ناتوی فرهنگی، تهاجم فرهنگی)، تهران، انتشارات پگاه، ۱۳۸۷.

- ۷- اندرسون، جاشوا موت. (۱۹۹۸). ترجمه سیدربیع، فریدون (۱۳۸۲) تغییر هویت ناشی از دارو، اعتیادپژوهی، سال دوم شماره ۵.
- ۸- برگر، پترل؛ لوکمان، توماس. (۱۳۷۵). ساخت اجتماعی واقعیت، ترجمه فریرز مجیدیف تهران: علمی فرهنگی.
- ۹- بخشایش، دکتر علیرضا؛ اثنی عشری، ندا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه سبک‌های هویت با بهزیستی روانی در دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه یزد، گروه روانشناسی و علوم تربیتی.
- ۱۰- بیرو، آلن. (۱۳۶۷). فرهنگ علوم اجتماعی، باقر ساروخانی، تهران: کیهان.
- ۱۱- پرهیزگار، آ. (۱۳۸۱). مقایسه کیفیت رابطه ولی- فرزند در دانش آموزان دارای بحران هویت و فاقد بحران هویت دبیرستان‌های دخترانه شهر کازرون در سال تحصیلی ۱۳۸۱-۸۲. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشگاه تربت معلم.
- ۱۲- تاملین، ملوین. (۱۳۷۸). جامعه‌شناسی قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی، مترجم عبدالحسین نیک مهر، توتیا، تهران.
- ۱۳- ترنر، جانانان اچ. ال بیگی. (۱۳۷۱). پیدایش نظریه‌های جامعه‌شناسی، جلد دوم، ترجمه عبدالعلی لهسایی زاده، شیراز: مرکز نشر دانشگاه شیراز، ۱۳۷۱.
- ۱۴- حسین ابوالحسن. (۱۳۷۴). درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی، ج ۱، چاپ اول، مشهد، نشر مدنیز، ۱۳۷۴.
- ۱۵- دواس، دی ای. (۱۳۷۶). روش پیمایشی در تحقیق اجتماعی، ترجمه مریم رفعت جاه و رخساره کاظم، مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- ۱۶- زنجانی زاده، هما. (۱۳۷۵). کنش اجتماعی. چاپ دوم، انتشارات دانشگاه فردوسی، ۱۳۷۰، مشهد.
- ۱۷- رابرتسون، رونالد. (۱۳۸۲). جهانی شدن تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی، ترجمه کمال پولادی، نشر ثالث.
- ۱۸- روزه، گی. (۱۳۷۸). کنش اجتماعی. ترجمه هما زنجانی زاده، مشهد: دانشگاه فردوسی، چاپ دوم، ۱۳۷۰.

- ۱۹- ریتزر، جورج. (۱۳۷۷). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دنیای معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی.
- ۲۰- ریتزر، جورج. (۱۳۷۹). خاستگاه‌های ایده‌های اساسی در جامعه‌شناسی، ترجمه تقی آزاد ارمکی، تهران، نشر سیمرغ، ۱۳۷۹.
- ۲۱- ساروخانی، باقر. (۱۳۷۵). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، چاپ دوم، تهران، انتشارات سروش.
- ۲۲- شولتز، دوان؛ شولتز، سیدنی آلن. (۱۹۸۸). نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، موسسه نشر ویرایش.
- ۲۳- عسگری، محمد. صابری، مهدی. رضائی، امید. دولتشاهی، بهروز. (۱۳۸۶). شیوع آسیب‌های روانی در بیماران با اختلال هویت جنسی. مجله علمی پزشکی قانونی، دوره ۱۳، شماره ۳، ۳.
- ۲۴- علوی، سیدسلیمان؛ هاشمیان، کیانوش و جنتی فرد، فرشته (۱۳۸۷). مقایسه هویت و سلامت روان در دانشجویان استفاده کننده از اینترنت و محیط‌های مجازی دانشگاه تهران. پژوهش‌های علوم رفتاری، ۶(۱)، ۱.
- ۲۵- عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۰). هویت دینی و چالش‌های آن، پژوهش، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال ششم، شماره ۲۲ و ۲۳، پائیز و زمستان.
- ۲۶- غفارزاده، شهره (۱۳۸۹). ارتباط بین سبک‌های هویت برزونسکی با سلامت روانی در دانشجویان دختر رشته روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی کرج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی: گروه علوم انسانی
- ۲۷- قمری گیوی، حسین (۱۳۸۷). معنویت، هویت و بهداشت روانی در گستره زندگی. فصلنامه روان‌شناسی و دین، ۱(۴)، ۴۵-۷۲.
- ۲۸- کاستنر، مانوئل. (۱۳۸۰). جامعه شبکه‌ای و عصر اطلاعات، جلد اول، ترجمه احد عقیلیان و افشین خاکباز، چاپ دوم، انتشارات طرح نو.
- ۲۹- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۷). پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز،

- ۳۰- گیدنز، آنتونی، ۱۳۷۸، تجدد و تشخص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ناصر موفقیان
- ۳۱- گوشبر، ف. (۱۳۸۴). طبقه اجتماعی و سبک زندگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۳۲- نوریان، ناهید؛ دولتشاهی، بهروز و رضائی، بهروز ۱۳۸۷. بررسی اختلالات شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی مردان مبتلا به اختلال هویت جنسی. مجله ی توانبخشی، دوره ی نهم، شماره ی اول، شماره مسلسل ۵۵.
- ۳۳- مجیدی، فریبرز. (۱۳۷۵). ساخت اجتماعی واقعیت، چاپ اول، انتشارات علمی فرهنگی، ۱۳۷۵، تهران.
- ۳۴- معین، محمد. (۱۳۷۱). فرهنگ معین، جلد ۴، تهران: امیرکبیر.
- 35- Liebman Liebman, W. E. & Cheek, J. M. (1983, August). Shyness and body image. Paper presented as part of APA Convention Symposium "Progress in Research on Shyness," Anaheim, CA
- 36- Penner & Wymer Penner, L. A., & Wymer, W. E. (1983). The moderator variable approach to behavioral predictability: Some of the variables some of the time. *Journal of Research in Personality*, 17, 339-353
- 37- Forman & Crandall Forman, B. D., & Crandall, J. E. (1986). Social interest, irrational beliefs, and identity. *Individual Psychology*, 42 (1), 26-34.
- 38- Lapsley & Fitz Gerald Lapsley, D. K., Rice, K. G., & FitzGerald, D. P. (1990). Adolescent attachment, identity, and adjustment to college: Implwicwatwion.Ss IfoDr the continuity of adaptation hypothesis. *Journal of Counseling & Development*, 68 (5), 561-565
- 39- Reddy & Gibbons Reddy, R., & Gibbons, J. L. (1995). Socioeconomic contexts and adolescent identity development in India. Paper presented at the annual meeting of the Society for Cross-Cultural Research, Savannah, Georgia
- 40- Kroger Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J.E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: a meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 33(5), 683-698
- 41- Vleioras & Bosma Vleioras, G., & Bosma, H.A. (2005). Are identity styles important for psychological well-being? *Journal of Adolescence*, 28(3), 397-409
- 42- Meeus Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence, an overview of research and some new data. *Journal of youth and adolescence*, 25: 569- 598.

- 43- Henk Nijman, etc (2003) «Psychiatric Comorbidity of Gender Identity Disorders: A Survey Among Dutch Psychiatrists», Am J Psychiatry: pp1332–1336
- 44- Shin Shiah, etc (2004) «Psychopathology and Dissociative Experiences of Male Taiwanese Patients with Gender Identity Disorder», J Medical Science, pp135-140